

קורות שושלת אפנדית

אילן פפה: אצולת הארץ - משפחת אל-חוסייני: ביוגרפיה פוליטית, הוצאת מוסד ביאליק וספריית זגגי 2003, 444 עמ'

ביוגרפיה משפחתית - של אחת מהשושלות הפלסטיניות המכובדות - היא פרק חשוב בהתפתחות הלאומית, הפוליטיקה והמדיניות של עם וטריטוריה, הנתונים במחלוקת זה כ-150 שנה. פענוח הצופן הגניאולוגי יכול לסייע בהבנת ההתפתחות ההיסטורית של הישות הפלסטינית, יצירת המעמדות השונים ובעיקר התפתחות שכבת האפנדים, כמשפחות אל-חוסייני, נאשאשיבי, נוסייבה, א-נתשה, שחאדה ואחרות.

לדעת ההיסטוריון האמריקאי-פלסטיני רשיד חאלידי (מחבר הספר **זוהו פלסטינית - בנייתה של תודעה לאומית מודרנית**, אוניברסיטת קולומביה, 1997), קדמה זוהו הלאומית הפלסטינית לזו הצינונית, והתבססה בעיקר על הזיקה הדתית לארץ הקודש (אתרים מוסלמים ונוצריים), הסתייגות משליטת המעצמות בפלשתינה (אנגליה, צרפת), והתערות ושורשיות תושביה הפלסטינים המקומיים. כך מקדים חאלידי את הלאומיות הפלסטינית לתחילת המאה ה-20 ולכל המאוחר לעשור הראשון שלה, עם התקוממות הפלחים הפלסטינים כנגד רכישת הקרקעות.

גם החוקרים ברוך קימירלינג ושמואל יואל מגדל, בספרם על הפלסטינים, מקדימים את תופעות ניצני הלאומיות הפלסטיניות למחצית השנייה של המאה ה-19. נראה שגם אילן פפה, כבואו לתאר את הביוגרפיה הקיבוצית, מנסה להוכיח, ביטירות או בעקיפין, את קדמות תופעת הלאומיות הפלסטינית וכך להציגה מול התפתחות הלאומיות היהודית - הצינונית.

מול גישה זו עומדים מזרחנים ישראלים, כיהושע פורת, שכתב שני ספרים על התנועה הלאומית הערבית-פלסטינית (עם-עובד, 1976 ו-1978) וחוקר האיסלאם עמנואל סיוון, שמאחרים את ההתעוררות הלאומית ומצמידים אותה לזו הצינונית.

אל קורות אבי השושלת של החוסיינים טאהר אל-חוסיין (המאה ה-19), אנו מתוודעים בעיקר דרך מסמכים ארכיוניים ועיתונות התקופה, כ"אל-כרמל" שהחל להופיע בחיפה מ-1908, ו"פלסטין", ביפו מ-1911.

משפחת החוסיינים מייחסת את מוצאה לחוסיין, בנו של החליף עלי ולאשתו פאטמה, בת הנביא מוחמד. מתנגדיו של אמין אל-חוסייני הלעיוו עליו כי הוא ממוצא נחות, ממשפחת אל-אסוד שהגיעה לארץ-ישראל מתימן במאה ה-16, אך לאחרונה התגלו תעודות-היוחסין של המשפחה שהחזירו לשושלת את כבודה.

הראשון שיצר את בסיס-הכוח של משפחת האצולה הזו היה עבד אל-לטיף אבן עבדאללה אל-חוסייני, שנולד בשנת 1694. כבר ב-1745 מונה כ"נקיב אל-אשראף" (ראש מעמד השריפים) בירושלים וכן מונה

חאג' אמין אל חוסייני נודע בעיקר במעורבותו במאורעות בעיראק בשנות ה-30, ובשנות ה-40 בקשריו עם גרמניה הנאצית, בעיקר מתוך רצון למנוע הגירה המונית של יהודים לפלשתינה-א"י. לאחר המלחמה נודע במאבקו הבלתי מתפשר כנגד עבדאללה מלך ירדן, למען פלסטין העצמאית, זאת כמסגרת הליגה הערבית. ניסיונו להקים את "ממשלת כל-פלסטין" נכשל בשל קשיים שהערימו בפניו ממשלות ערביות.

חאג' אמין היה מעורב במלחמת 1948 (הוא חתר נגד התבססות הממלכה ההאשמית בגדה המערבית) ובמשפט שהתנהל בעקבות רצח המלך עבדאללה. בשנותיו האחרונות, היה מעורב במאבק על ההגמוניה בין המנהיגים הערבים כעבדול נאצר, עבד אל-כרים קאסם, שוקירי וחוסיין. בערוב ימיו התעמת חאג' אמין גם עם מנהיגי אשף, בהתקרבו אל חוסיין.

מנהיג נוסף מבני משפחת האצולה, המוכר לנו היטב בעיקר מהמאבק המזוין, הוא עבד-אל-קאדר אל-חוסייני, בנו של מוסא כאט'ם. ב-1931 ארגן עבד-אל-קאדר קבוצת צעירים מאזור ירושלים למאבק מזוין. הם קיימו אימונים במחתרת תחת השם "אל-ג'האד אל-מקדס" והמשיכו בפעולתם גם בעת המרד הערבי, ב-1936. במלחמת 1948 התגלה עבד-אל-קאדר כמפקד מוכשר בקרבות בהרי-יהודה, ולאחר שנהרג (כנראה בשוגג) בקאסטל, הפך לחלק מן המיתוס הלאומי הפלסטיני.

בני משפחה נוספים: ג'אמל אל-חוסייני, שהיה מזכיר הוועד הפועל הערבי וחבר במועצה המוסלמית העליונה, עמד בראש המפלגה הערבית הפלסטינית ("חוב אלעריבי אלפלסטיני"), למד רפואה, כיהן כפקיד ממשלתי וכתב ספרים. משנת 1927 השתתף בעיתון החוסיינים ("אלג'אמעעה אלעריביה" ו-"לוא" - "הדגל"), הקים את פלוגות הנוער - "אלפתוה", ארגון צבאי למחצה (בדומה לגדנ"ע היהודי), שהשתתף במאבקים, היהודים-ערביים.

בשושלת זו אנו מוצאים גם אישים רבים שנשאו בתפקידי שלטון רבים, ביניהם: אבראהים תופיק, ד"ר דאוד, ד"ר מוסא עבדאללה, חאג' חסן, חמדי, חוסיין, מוחי אל-דין, מוחמד מוניף, צלאח, רג'אי, שיח' עומר ואחרים.

הדמות האחרונה המעורבת בסכסוך ואשר שיחקה תפקיד פוליטי חשוב בעת האחרונה היא פייצל אל-חוסייני, שעמד בראש המרכז למחקרים פלסטיניים במזרח ירושלים, ולימים אף נשא את תיק ירושלים ברשות הפלסטינית. פייצל נפגש עם מנהיגים יהודים רבים, בעיקר מהשמאל הרדיקלי, ונחשב כבר-שיח בהקשר לעתיד סיום הסכסוך וחלוקת ארץ-ישראל לשני העמים. הוא נתפס כמנהיג פרגמטי, למרות שהשלטונות רדפו אותו והצרו את צעדיו ואף סגרו את האוריינט האוס, שהיה משרדו המרכזי.

עד כה, כמעט שלא פורסמו בעברית ספרים העוסקים בחברה הפלסטינית לפני ואחרי הקמת המדינה, ויריעותינו על אודות שכנינו והתפתחותם הלאומית-פוליטית לוקה בחסר.

לכן, יש חשיבות רבה בפרסום ביוגרפיה פוליטית זו.

דן יהב

דן יהב הוא גיאוגרף וחוקר תולדות ארץ ישראל ויישונה

כ"שיח' אל-חראם אל-קודס" (הממונה על קודש הר-הבית). הוא ביסס את מעמדו ואת מעמד צאצאיו בשליטה על משרות הדת, הפקידות, המסחר, מינהל העיתונות והחינוך.

בנו, חאג' חסן אל-חוסייני, נתמנה למופתי ירושלים בשנת 1789, המשך השושלת הועבר לשיח' טאהר, שהיה מעורב כמופתי של ירושלים במרד שפרץ נגד אבראהים פאשא. בשנת 1856, קיבל משרה זו השיח' מוצטפא אבן טאהר אל-חוסייני שהעבירה לבניו: טאהר, ואחריו כאמל.

חאג' אמין אל-חוסייני, שעליו אנו יודעים רבות, הן בזכות ימי שלטונו הארוכים והן בשל מעורבותו העמוקה בסכסוך הלאומי היהודי-פלסטיני (וכן בזכות מחקרים וספרות ענפה על אודותיו: פורת, סיוון, אורי שטנדל, אליהו אילת, צבי אל-פלג, מיכאל אסף, יובל ארגון-אוחנה, שלמה בן-אלקנה, עזרא דנין, ברנרד לואיס, יעקב שמעוני ואחרים). נחשב למחולל התנועה הלאומית הפלסטינית. חאג' אמין אל-חוסייני למד באוניברסיטה הדתית אל-אזהר ובאוניברסיטת קהיר ומכאן תבע את מעמדו כמופתי. לאחר ששירת כקצין בצבא העות'מאני, עם שובו לירושלים, היה פעיל בארגונים לאומיים פלסטינים שונים ואף השתלב בהוראה.

חאג' אמין (יחד עם ידידו עארף אל-עארף) השכיל לשלב פעילות פוליטית וחינוכית. מרבית מאמציו נסובו סביב התנגדותו לצינונות ולאחדות עם סוריה. את עיקר מעמדו רכש במאורעות 1920 בעת התגונות של נבי-מוסא, שבסופן פרצו מעשי אלימות בירושלים, ב-4 ו-5 באפריל.

לאחר שהמופתי הגדול- כאמל אל-חוסייני הלך לעולמו ב-1921, נערכו בחירות שבהן זכה חאג' אמין רק במקום הרביעי. אך בסיוע הנציב העליון, משפחת אל חוסייני ולחץ פוליטי, נתמנה למופתי של ירושלים. לימים, כיהן כנשיא המועצה המוסלמית העליונה, שיפץ את המסגדים באל-הארם אל-שאריף והיה מעורב בתקרית הכותל ב-1928 ובמאורעות 1929 (תרפ"ט). כל אותן שנים בחש בקלחת הפוליטית הפנימית, בין משפחות האצולה הפלסטינית השונות, התעמת עם השלטונות הבריטיים כנגד גלי-העלייה והיה ממנהיגי המרד הערבי (1936-1939).